

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
«Большенуркеевская средняя общеобразовательная школа»
Сармановского муниципального района РТ

Рассмотрено
на заседании МО
_____ Ашрафзянова Г.А.
Протокол № 1 от 21.08. 2023 г.

Согласовано
Заместитель директора по УР
_____ Хайруллина Л.Н.
22.08.2023 г.

Утверждено и введено приказом № 75
от 23 августа 2023 г.
Директор МБОУ «Большенуркеевская СОШ»:
_____ Л.Н. Шайхеразиева

Рабочая программа по родной (татарской) литературе для 9 класса

Принято на заседании
педагогического совета
№ 2 от «23» августа 2023 г.

Составитель: учитель 1 квалификационной категории
родного (татарского) языка и литературы
Зарипова З.Ф.

2023-2024 учебный год

Пояснительная записка

Рабочая программа разработана для 9 класса в соответствии с нормативно-правовыми и инструктивно-методическими документами:

- Федеральный закон № 273-ФЗ «Об образовании в Российской Федерации» от 29 декабря 2012 года;
- Федеральный государственный образовательный стандарт основного общего образования и науки Российской Федерации (утвержден приказом МОиН РФ от 17 декабря 2010 № 1897);
- Примерная программа по учебному предмету «Родная литература» для общеобразовательных организаций с обучением на татарском языке (5-11 классы). Составители: Д.Ф.Загидуллина, Н.М.Юсупова, Ф.Ф.Хасанова (протокол от 16 мая 2017 г. № 2/17)
- Основная образовательная программа основного общего образования МБОУ «Большенуркеевская СОШ» Сармановского района;
- Учебный план МБОУ «Большенуркеевская СОШ» Сармановского района на 2023-2024 учебный год.

Используемые учебники:

Литература : учебное пособие 9 класса татар для общеобразовательных организаций с обучением на татарском языке. В 2 частях / А.М.

Закирзянов, Г.М. Фаретдинова .– Казан: Татарское книжное издательство”, 2016

Учебный предмет «Родная (татарская) литература» для общеобразовательных организаций с обучением на татарском языке ориентирована на воспитание и развитие качеств личности, отвечающих требованиям информационного общества, задачам построения российского гражданского общества на основе принципов толерантности, диалога культур и уважения многонационального, поликультурного и поликонфессионального состава; предусматривает ознакомление учащихся на уровне основного общего образования с лучшими произведениями татарской литературы, с творчеством отдельных писателей, усвоение методов разбора и анализа литературных произведений; предусматривает обучение пониманию новизны в творчестве отдельных выдающихся литераторов, умению формировать объективные выводы и отношение, а также обеспечивает сохранение психического и физического здоровья детей.

Обучение татарской литературе на уровне основного общего образования включает в себя формирование необходимых для понимания и интеллектуального осмысления литературного произведения и творчества писателя теоретических и творческих навыков, а также знакомство учащихся с информацией о национальной культуре татарского народа.

На обучение литературы в 9 классе предусмотрено от 34 недель 34 часов. В программе предусмотрено 34 уроков литературы в 9 классе, в учебном плане и рабочей программе школы планируется провести 34 уроков. Число часов для изучения произведений в основной программе было оставлено без изменений. На уроках предполагается работа с интернет ресурсами (работа с веб-квестами, просмотр онлайн презентаций, просмотр аудиозаписей, видеозаписей, разработка онлайн тестов и т.д.), проведение поисково-исследовательских занятий, диспутов-занятий, экскурсий-занятий. Для индивидуального подхода к личности ученика, организации работы в группах планируется разработать творческие проекты, направленные на самостоятельное изучение жизни и творчества наших писателей.

Примечание: 1. В связи с выпадением праздничных дней (Первое сентября, 23 февраля, 8 Марта, 9 Мая) на дни проведения уроков объединяются близкие по содержанию темы или данные занятия восполняются за счет уроков повторения изученного за год (на основании решении педсовета № 2 от 23.08.2023 и приказа № 75 от 23.08.2023). Часть учебного материала дается на самостоятельную проработку

Предмет татарской литературы в общеобразовательных школах включает в себя литературное образование, формирование творческих и теоретических навыков, необходимых для понимания литературного произведения, творчества писателя, информирование о национальной культуре.

Основной целью преподавания литературы в средних классах является обучение пониманию и анализу произведений литературы в единстве формы и

содержания, развитие и совершенствование навыков логического мышления, обогащение духовного мира детей. Этот процесс должен сочетать в себе три – практическое, общее образование, воспитание - плоскость. Эта цель ставит перед собой следующие **задачи**:

навыки использования в процессе анализа и достижения знаний читателем основных литературно-исторических данных и литературно-теоретических понятий;

* создание у читателя самостоятельного чтения произведений художественной литературы;

* развитие устной и письменной речи учащегося;

* воспитание у учащегося уважения к своей нации, ее литературе, культуре, гуманного отношения к миру, чувства гражданственности, патриотизма, уважения к культурным ценностям своей нации, других народов, проживающих в этом регионе.

* задачи по изучению науки:

- развитие творчества, литературы, обучение мыслить с пониманием ее исторических понятий;

- картина, сыгравшая большую роль в становлении и развитии литературы-народное устное творчество, демонстрация ее общих и отличительных черт с художественной литературой;

- рассматривать художественную литературу как явление национальной и мировой культуры, объяснять, что она хранительница и передающая духовные ценности, традиции;

- создание навыков частичного анализа литературного произведения, предоставление теоретических знаний по теории литературы в определенном объеме;

- научить получать пример и поучение из описанных в литературном произведении жизненных событий, ставить правильные, справедливые цели;

- обогащение духовного мира детей, обогащение красотой литературы, эмоциями;

- развитие творческих способностей учащихся;

- воспитание личности, способной реализовать творческий потенциал в своих интересах и интересах общества;

- создание культуры речи.

Планируемые результаты изучаемого предмета

Предметные	Метапредметные			Личностные
	Познавательные	Регулятивные	Коммуникативные	
образная природа словесного искусства; - основные факты жизни и творчества самых известных писателей национальной	- определение целей познавательной направленности; - самостоятельно организует свою	самостоятельное формирование проблемы (темы) и целей урока; - формулирование	- умение слушать; - участие в построении диалога и коллективном обсуждении; - сотрудничество с одноклассниками и учителем в	- активизация чувства ответственности учащегося; - формирование позитивного

<p>литературы;</p> <ul style="list-style-type: none"> - содержание изученных произведений; - образная сущность словесного искусства; - основные литературно-теоретические понятия знать; - повторение содержания литературного произведения, повествование отдельных его частей наизусть; - анализ литературного произведения с использованием данных теории литературы; - детальное изучение и подведение итогов элементов отдельных сторон литературного произведения; - определение жанра и вида литературного произведения; - сравнение литературных произведений, их героев; - дать характеристику героям, выявить авторскую позицию; - художественное чтение; - выполнение творческих работ различного характера о литературных произведениях <p>навыки должны быть освоены.</p>	<p>деятельность</p> <ul style="list-style-type: none"> - знание, оценка, определение сферы своей заинтересованности; - умение самостоятельно раскрывать тему, поставленную проблему, рассуждать; - логическое мышление вокруг учебного вопроса; - создание логической цепи мышления; - формирование правил на основе выделения основных признаков вокруг темы; - умение работать с различными средствами массовой информации, находить, анализировать и использовать необходимую информацию в своей деятельности; 	<p>гипотезы с пониманием проблемы, умение аргументировать свое мнение, выделение причинно-следственной связи в устной (диалогической, монологической) и письменной речи, формирование результатов;</p> <ul style="list-style-type: none"> - определение путей достижения цели; - достижение эффективности своей деятельности, контроль своей деятельности; - совместно с учителем оценить свою работу, ответы товарищей; - соблюдение правил, предписаний и совершение последующих действий; - оценка, определение качества и уровня проделанной работы. 	<p>организации учебной деятельности;</p> <ul style="list-style-type: none"> - работа с учетом различных мнений; - умение аргументировать свое мнение, приводить примеры из жизни; - прослушивание, сравнение, подведение итогов различных ответов; - умение высказывать свое мнение полностью и точно; - прийти к общему мнению во время коллективной работы; - проявление инициативы во взаимодействии в сборе информации; - возможность задать вопросы по прочитанным текстам; - дальнейшее самовыражение представленных текстов, сравнение мнений с мнением автора; - контролировать свою работу, помогать одноклассникам; - определить роль коммуникативных навыков в жизни человека; - умение высказывать свои мысли устно и письменно; - умение слушать, консультировать других; - выступление перед одноклассниками на различные темы, реализованные проекты; - оценка действий товарища, взаимодействие с соседом. 	<p>отношения к учебе и труду;</p> <ul style="list-style-type: none"> - развитие самосознания ребенка, воспитание нации, любви к Родине, чувства гордости и гражданственности; - понимать нормы морали, правила жизни в обществе; - навыки поиска информации из различных источников (словари, энциклопедии, интернет-ресурсы и др.), удовлетворяющей познавательным и коммуникативным потребностям.
---	---	---	--	--

Содержание учебного предмета

Раздел	Краткое содержание	Кол. часов
Литература как вид искусства	Виды искусства и литература. Место среди других видов искусства. Особенности построения модели жизни в искусстве слова. Служение познанию жизни и богатого духовного мира человека. Нравственное и эстетическое влияние литературы на человека. Искусство слова. Эстетический идеал	1
Возникновение и развитие литературы	Общая культура и литература. Исламская культура. Суфизм как культурное и литературное явление. Предоставление информации о Болгаре, Золотой Орде, Казанском ханстве, культуре, литературе периода застоя (со 2-й половины 16 века до 2-й половины 19 века). Основная тема в литературе этих эпох-мотивы, романтическое изображение, его признаки. (И будет сказано им): "о, народ мой! Место светских мотивов. История литературы. Раздел литературы на периоды, этапы развития. Средневековый романтизм. Религиозная литература, светская литература. Литературные жанры	7
Татарская литература XIX века	Просветительское движение татар. Концепция образованной, просвещенной личности, ее особенности. Различение новых видов и жанров в словесном искусстве. Основная тема и мотивы в литературе этого периода-образование, просвещение, нравственность, воспитание. Татарская нация должна пробуждаться, развиваться, быть в центре внимания женщин, быть передовой, особенно ориентироваться на русскую культуру. Борьба ветхости и новизны как главный конфликт в произведениях <i>Роман З. Бигиева «Улуф, или Гузель Кыз Хадича» (отрывки)</i> . Сюжет основан на детективе. Конфликт, связанный с материальным и духовным богатством. Основные образы их работы-действия. Причины трагедии отдельных героев. Литературный процесс(Барш); период литературы. Традиции и новшества в литературе	5
Начало XX века. Повесть Ф. Амирхана «Хаят».	Центральная постановка проблемы нации, нравственные, философские и литературно-эстетические изыскания, опыт писателей. Появление новых направлений и течений в литературе. Выход на Площадь героев нового типа. Свобода женщины, свобода личности, любовь. Вступление национальной жизни, основанной на религиозных законах, в противоречие с образцом русской жизни. Образ Хаят, мастерство писателя в раскрытии его душевных переживаний, изобилие приемов. Литературно-эстетическая функция портрета и пейзажа. Эпический Бог. Повесть. Образованность. Образы человека: главный герой, вспомогательный герой, участвующие герои, сводные образы. Пейзаж, портрет. Психологизм	5 (2 соч)
Комедия Г. Камала «Банкрот».	Ложное банкротство событие в реальном поселении. Конфликт в комедии. Образ сиразетдина. Методы смеха в произведении. В этот период в татарском обществе была злободневная критика недостатков. Современность поднятых в произведении вопросов. Сходство произведения Г. Камала с комедией Н.А.Островского “Свои люди – согласимся”. Жанры драматургии. Комедия. Автор идеал. Стиль писателя.	4 (1 соч)
Литература 1917-1940 годов	В этот период татарская литература проходит несколько этапов. Краткий обзор периода. Общественно-исторические, социально-культурные условия. Изменение качества литературы, влияние идеологии на нее. Описание историко-общественных событий в литературе. <i>Роман М. Галая «Мухаджирь» (отрывки)</i> . В романе описана татарская жизнь конца 19 века. Страна-отражение жизни народа в виде внутрисемейных противоречий. В произведении отражены образ жизни и качества татар. Жизнь различных социальных слоев. Отношение населения к власти, к религиозным	3 (1 соч)

	<p>деятелям. Основные образы в произведении, их характерные качества. Место, роль женщины в татарском обществе. Образ Сазиды .Роман как жанр эпического вида. Место и время в литературном произведении (хронотоп).</p>	
<p>Литература Великой Отечественной войны.</p>	<p>Татарская литература в годы Великой Отечественной войны. Продвижение лирики и публицистики. Активизация малых жанров. Основная тема-мотивы, проблемы. Реальность войны и особенности ее описания Насер «Тоска» Г. Кутуя. Особенность лирических переживаний героя. Литературная функция изобразительных мероприятий. Символ, деталь. Литературные приемы: повторение, близость, противопоставление, возвращение в прошлое Стихи Мусы Джалиля «Моабитские тетради»: «Песни мои», «Но бы была свобода», «Не верь», «Палачу». Разделение творчества поэта на периоды. Особенности творчества заключительного периода: смерть как средство избавления от рабства, доведение его до бессмертия; подтверждение преданности Родине, верности; отражение ненависти к врагу и др. Традиционные символические образы обогащают новыми красками. Литературные и научные труды, посвященные творчеству и борьбе поэта. Рассказ А. Еникая " Кто пел?" трагедия войны. Жизнь раненого лейтенанта-это то, что переживания его смерти поднимают близость к родному краю, родной земле, родителям, любимому человеку, раскрывают их жизненный смысл. В рассказе" Ребенок " описаны душевные переживания, душевный подвиг юного солдата Зарифа. В рассказе" мать и дочь " рассказывается о душевном состоянии, терпении, надежде людей, живущих в условиях войны, через литературные детали, средства изображения .Содержание и форма произведения. Содержание: событие, явление, скрытое содержание, контекст. Композиция: наружное и внутреннее строение</p>	<p>6 (1 соч)</p>
<p>Внеклассное чтение</p>	<p>А. Апсалямов «Белые ночи» (отрывки)Содержание и форма произведения. Содержание: событие, явление, скрытое содержание, контекст. Композиция: наружное и внутреннее строение.</p>	<p>2</p>
<p>Послевоенная и послевоенная литература 1960-80-х годов</p>	<p>Возвращение татарской литературы на национальные основы во второй половине XX века. В этот период появляются новые жанры, темы-мотивы, литературные формы. Стремление литературы к новизне: обращение к новым творческим течениям, жанровым формам, темам, поиск в вопросе литературного героя. Постановка вопросов свободы, свободы личности, совести мысли. Стихи Х. Туфана «У кого теплые руки», «Дикие гуси». Разделение творчества на периоды. Разнообразие человеческих чувств в стихах, относящихся к творчеству заключительного периода. Печаль, грусть, горечь, гнев на несправедливость жизни выходят на первый план. Надежда в сердце лирического героя-открытие веры в красоту будущего. Изобилие изобразительных средств.Лирические жанры: душевная лирика, философская лирика. Лирический герой, лирический" я", авторский образ, авторская позиция. Ритм и рифма, и строчка, строфа. (2ч)</p> <p>Стихи И. Юзеева “Сагышлы мирас”, “Гасыр кичкэн чакта”, “Без”, “Калдыр, “Калдыр, аккош , каурыенны”. Признание поэта представителем романтической поэзии. Лирическая героиня проявляется в разных тонкостях: молодость, ее таинственные тела; чуткая, сильная личность; влюбленная в огонь любви и т.д. писатель активно обращается к таким вопросам, как сохранение родной земли, языка, родительских, нравственных ценностей, судьба Земли, Вселенной. В поэме” три вышли на дальний путь " эпоха-образ современников через судьбы трех героев. Роль символических образов, литературных деталей в раскрытии идеи автора.Мир, описанный в произведении. Языково-стилистические мероприятия (лексические, стилистические, фонетические мероприятия и тропы)(2ч)</p> <p>Повесть А. Гилязова «Жомга кич кич белән»». Строгий реализм писателя. В произведении отражены такие понятия, как нравственное воспитание, обязанность перед родителями, ответственность за совесть. Образ старухи Бибинур: доброта, сильный дух, открытие национального характера. Воплощение идеи жертвоприношения. Роль символических образов, литературных деталей в произведении. Глубокий смысл названия произведения. Тема,</p>	<p>16 (2соч)</p>

	<p>проблема, идея, пафос. Текст: эпитафия, начало (пролог), эпилог. Особенности посевной речи.(4ч) Роман Н.Фаттаха «Итил суы ака торур» (отрывки). В произведении отражены интересные, поучительные события из жизни и традиций древних болгар. В романе историческая правда и авторская задумка. Основные черты характера, раскрывающиеся в их деятельности. Ител образ. Персонаж, характер, тип. "Эзоповый язык".(6ч)</p> <p>Музыкальная драма Т. Миннуллина «Кульяулык». Сюжет произведения-композиция, специфика конфликта. Идея обеспокоенности тем, что татарские национальные традиции становятся все более забытыми. Понимание понятия "счастье". Смысл, заложенный в песне, образ рукописи. Авторская позиция. Музыкальная драма. Авторский образ, авторская позиция</p>	
Современная литература	<p>На рубеже XX-XXI веков качественные изменения в татарской литературе, "новая волна" исследований. Запись произведений, критически оцененных советским и постсоветским временем, отражающих противостояние личности и общества, порождающих большие этапы истории страны, образ отдельных личностей. Подтверждение существования личности через продвижение психологической инициативы, превосходства внутреннего мира над историко-общественной реальностью.</p>	1
Ход мировой литературы	<p>Многообразие связей между татарской, русской и зарубежной литературой. Вечные темы и образы.</p> <p>Драма З. Хакима "Немое небо" .С помощью ретроспективного подхода отразить широкий смысл жизни народа. Судьба нации-яркое событие. Знание языка предков, изучение песни-как священное понятие, не знающее границ. Конфликт, основанный на противостоянии личности и системы, его решение. Образы Зарифа и Зиятдина. Символический образ татарской песни-олицетворение красоты родной земли, трагической судьбы, надежды народа.Жанровые и жанровые формы драмы.</p> <p>Роман Ф. Садриева «Ветер рассвета» . Описание суровой реальности через романтические приемы. Отношение бытового события к общественно-значимым, социально-культурным, нравственным вопросам национального значения. В романе острая критика советского общества. Соппротивление человека и общества. Образ Нуриасмы: национальный облик, черты характера, идеал жизни. То, что изменяет их совести. Особенности посевной речи</p> <p>Стихи Зульфата «Корневые руки», «шум золотых листьев в чувствах». Обращение поэта к классическим традициям. Звучат стихи, связанные с судьбой народа. Признание вопросов современности философско-лирическим поэтом, отражающим личность человека, его эмоции. Дух величия в творчестве. Информация о поэтических системах.</p>	13

Тематическое планирование с учетом рабочей программы воспитания

Раздел	Модуль рабочей программы воспитания «Школьный урок»	Кол. часов
Литература как вид искусства	<ul style="list-style-type: none"> • установление доверительных отношений между учителем и его учениками, способствующих позитивному восприятию учащимися требований и просьб учителя, привлечению их внимания к обсуждаемой на уроке информации, активизации их познавательной деятельности; • побуждение школьников соблюдать на уроке общепринятые нормы поведения, правила общения со старшими (учителями) и сверстниками (обучающимися), принципы учебной дисциплины и самоорганизации; 	1
Возникновение и развитие литературы		7
Татарская литература XIX века		5
Литература 1917-1940 годов		3 (1 соч)
Литература Великой Отечественной войны.		6 (1 соч)
Внеклассное чтение		2

Послевоенная и послевоенная литература 1960-80-х годов	<ul style="list-style-type: none"> • привлечение внимания школьников к ценностному аспекту изучаемых на уроках явлений, организация их работы с получаемой на уроке социально значимой информацией – инициирование ее обсуждения, высказывания учащимися своего мнения по ее поводу, выработки своего к ней отношения; • использование воспитательных возможностей содержания учебного предмета через демонстрацию детям примеров ответственного, гражданского поведения, проявления человеколюбия и добросердечности, через подбор соответствующих текстов для чтения, задач для решения, проблемных ситуаций для обсуждения в классе; • применение на уроке интерактивных форм работы учащихся: интеллектуальных, деловых, ситуационных игр, стимулирующих познавательную мотивацию школьников; дискуссий, которые дают учащимся возможность приобрести опыт ведения конструктивного диалога; групповой работы или работы в парах, которые учат школьников командной работе и взаимодействию с другими детьми; • включение в урок игровых процедур, которые помогают поддержать мотивацию детей к получению знаний, налаживанию позитивных межличностных отношений в классе, помогают установлению доброжелательной атмосферы во время урока; • организация шефства, наставничества мотивированных и эрудированных учащихся над их неуспевающими одноклассниками, дающего школьникам социально значимый опыт сотрудничества и взаимной помощи; • инициирование и поддержка исследовательской деятельности школьников в рамках реализации ими индивидуальных и групповых исследовательских проектов, что даст школьникам возможность приобрести навык самостоятельного решения теоретической проблемы, навык генерирования и оформления собственных идей, навык уважительного отношения к чужим идеям, оформленным в работах других исследователей, навык публичного выступления перед аудиторией, аргументирования и отстаивания своей точки зрения. 	16 (2соч)
Современная литература		1
Ход мировой литературы		13

Учебно-методический комплект

Учебник Литература 9 класс А.М.Закирзянов, Г.М.Фахретдинова, Казань, Татарское книжное издательство, 2016

[Примерная рабочая программа учебного предмета «Татарская литература» для общеобразовательных организаций с обучением на татарском языке \(5-9 классы\) \(сост-ли: Д.Ф.Загидуллина, Н.М.Юсупова\)](#)

Литературный словарь: А.Ахмадуллин, Казань, Татарское книжное издательство, 1990

Словарь понятий и терминов: Казань, Издательство “Магариф”

Татарская литература. Теория. История Казань, Издательство “Магариф”, 2006

Теория литературы Ф.М.Хатилов, Казань, Раннур, 2002

Методика преподавания литературы в школе: Ф.М.Загидуллина, Казань, , Издательство “Магариф”, 2000

Татарский фольклор: М.Х.Бакиров, Казань, Издательство “Магариф”, 2008

Аңлатма язуы.

Эш программасы Зур Нөркәй урта мәктәбенең 9 нчы сыйныфы өчен туган (татар) телдәге әдәбияттан “Россия Федерациясендә мәгариф турында” 2012 елның 29 декабрдәге 273 – ФЗ номерлы Федераль закон, төп гомуми белем бирүнең федераль дәүләт мәгариф стандарты (Россия Федерациясе Мәгариф һәм фән министрлыгының 2010 елның 17 декабрдәге 1897 номерлы боерыгы (215 елның 31 декабрдәге 1577 номерлы үзгәрешләре белән) нигезендә, Федераль дәүләт белем бирү стандартларының таләпләренә туры китереп, Татарстан Республикасы Мәгариф һәм Фән министрлыгы тарафыннан рөхсәт ителгән “Татар телендә урта (тулы) гомуми белем бирү мәктәпләренең 1-11 нче сыйныфлары өчен татар әдәбиятын укыту программалары” (Төзүче-авторлары: Ф.Г. Галимуллин, Ф.Ә. Ганиева, Д.Ш. Сибгатуллина). – Казан: Татарстан китап нәшрияты, 2011), Зур Нөркәй урта гомуми белем бирү мәктәбенең 2023-2024 нче уку елына төп белем бирү программасы таләпләре нигезендә эшләнгән. Эш программасы атнага 1 сәгатькә, ягъни елына 34 сәгатькә исәпләнгән. Курсны укыту база дәрәжәсендә.

Искәрмә. 2023 елның 23 нче августы 75 нче номерлы мәктәп приказы нигезендә, дәрәсләр бәйрәм көннәре белән туры килгән очракта, программада күрсәтелгән темаларны берләштерелә, яки кабатлауларга бирелгән сәгатьләрдә, яки мөстәкыйль рәвештә укып үзләштерелә.

Максатлар һәм бурычлар.

Максатлар:

Гомуми төп белем бирә торган мәктәпләрдә татар әдәбияты предметы укучыларга әдәби белем бирүне, әдәби эсәрне, язучы ижатын аңлау өчен кирәкле ижади һәм теоретик күнекмәләр формалаштыруны, милли мәдәнияتكә кагылышлы мәгълүматлар житкерүне үз эченә ала. Урта сыйныфларда әдәбиятны укытуның төп максаты булып матур әдәбият эсәрләрен форма һәм эчтәлек берлегендә аңларга һәм анализларга өйрәтү, логик фикерләү сәләтен үстерү һәм камилләштерү, балаларның рухи дөньяларын баету тора. Бу процесс өч – гамәли, гомуми белем бирү, тәрбияви - яссылыкларны берләштереп алып барылырга тиеш.

1. Укучының төп әдәби-тарихи мәгълүматларны һәм әдәби-теоретик төшенчәләрне белүенә ирешү һәм анализ барышында кулланырга күнектерү;
2. Укучыда матур әдәбият эсәрләрен мөстәкыйль уку ихтыяжы булдыру;
3. Укучының телдән һәм язма сөйләмен үстерү;
4. Укучыда үз милләтенә, аның әдәбиятына, мәдәниятенә карата хөрмәт, дөньяга гуманлы караш, гражданлык тойгысы, патриотизм хисләре, үз
5. Милләтенен, шушы төбәктә яшәүче башка халыкларның мәдәни кыйммәтләренә хөрмәт хисләре тәрбияләү.

Бурычлар:

1. Ижат, әдәбият үсеше, аның тарихи төшенчәләрен аңлап фикер йөртүгә өйрәтү;
2. Әдәбиятның формалашуында һәм үсүендә зур роль уйнаган күренеш - халык авыз ижаты, аның матур әдәбият белән уртақ һәм аермалы якларын күрсәтү;
3. Матур әдәбиятны милли һәм дөньякүләм культураның бер күренеше итеп карау, аның рухи кыйммәтләренә, традицияләренә саклаучы, тапшыручы икәнен аңлату;
4. Әдәби эсәрне өлешчә анализлау күнекмәләре булдыру, әдәбият теориясе буенча билгеле бер күләмдә теоретик белемнәр бирү;
5. Әдәби эсәрдә тасвирланган тормыш вакыйгаларыннан үрнәк һәм гыйбрәт алырга, дәрәс, гадел максатлар куярга өйрәтү;
6. Әдәбиятның матурлыгын, хис кичерешләр байлыгын күрсәтеп, балаларның рухи дөньясын баету;
7. Укучыларның ижади сәләтләрен үстерү; сөйләм культураны булдыру.

Уку предметын өйрөнүң планлаштырылган нәтижэләре

Предмет	Метапредмет			Шәхси
	Танып-белү	Регулятив	Коммуникатив	
<p>-сүз сәнгатенәң образлы табиғатен;</p> <p>илли әдәбиятның иң илгеле язучыларының ормыш юлы һәм ижатының әп фактларын;</p> <p>йрәнелгән әсәрләрнен тәлеген;</p> <p>үз сәнгатенәң образлы ылын;</p> <p>әп әдәби-теоретик өшенчәләрне әдәби әсәр тәлеген кабатлап, аерым иешләрән яттан сөйләү;</p> <p>дәби әсәрне әдәбият теориясеннән мәгълүматлар айдаланып анализлау;</p> <p>әрнең аерым якларын элементларын жентекләп икшерү һәм нәтижәләр ыгару;</p> <p>дәби әсәрнең төр һәм анрын билгеләү;</p> <p>дәби әсәрләрне, аларның роиларын чагыштыру;</p> <p>роиларга характеристика ирү, автор позициясен ыкклау;</p> <p>әнгатьле уку;</p> <p>дәби әсәрләр хакында төрле арактердагы ижади эшләр ашкару</p>	<p>- танып-белү юнәлешендәге максатларны билгеләү;</p> <p>- укучының үз эшчәнлеген мөстәкыйль рәвештә оештыра</p> <p>- белүе, бәяләве, үзенәң кызыксынучанлык өлкәсен билгеләве;</p> <p>- мөстәкыйль рәвештә теманы, куелган проблеманы ача белү, фикер йөртү;</p> <p>- уку мәсьәләсе тирәсендә логик фикерләү;</p> <p>- фикерләүдә логик чылбыр төзү;</p> <p>- тема тирәсендәге төп билгеләрне аерып алу нигезендә кагыйдә формалаштыру;</p> <p>- төрле мәгълүмат чаралары белән эшли, кирәкле мәгълүматны таба, анализлый һәм үз эшчәнлегендә куллана белү;</p>	<p>- дәресең проблемасын (тема) һәм максатларын мөстәкыйль формалаштыру;</p> <p>- проблеманы аңлап гипотеза чыгару, үз фикереңне дәлилләр китереп раслый белү, телдән (диалогик, монологик) һәм язма сөйләмдә сәбәп-нәтижә бәйләнешен аерып алу, нәтижәләрне формалаштыру;</p> <p>- максатка ирешү юлларын билгеләү;</p> <p>- үз эшчәнлегенң нәтижәле булуына ирешү, үз эшчәнлегенә контрольгә алу;</p> <p>- укучы белән бергәләп, үз эшен, иптәшләрнен жавапларын бәяләү;</p> <p>- кагыйдә, күрсәтмәләрне истә тоту һәм аларга ияреп гамәлләр кылу;</p> <p>- эшләнгән эшкә бәя бирү, сыйфатын һәм дәрәжәсен билгеләү.</p>	<p>тыңлай белү;</p> <p>- диалог төзүдә һәм коллектив фикер алышуда катнашу;</p> <p>- сыйныфташлары һәм укучы белән уку эшчәнлеген оештыруда хезмәттәшлек итү;</p> <p>- төрле фикерләрне исәпкә алып эш итү;</p> <p>- үз фикерен дәлилли белү, тормыштан мисаллар китерү;</p> <p>- төрле жавапларны тыңлау, чагыштыру, нәтижә ясау;</p> <p>- үз фикерен тулы һәм төгәл итеп әйтә белү;</p> <p>- күмәк эш вакытында уртақ фикергә килү;</p> <p>- мәгълүмат туплауда үзара хезмәттәшлек итүдә инициативасы күрсәтү;</p> <p>- укылган текстлар буенча сораулар бирә алу;</p> <p>- бирелгән текстларның давамын үзлектән сөйләп карау, фикер әйтү автор фикере белән чагыштыру;</p> <p>- үз эшен контрольдә тоту, сыйныфташларына ярдәм итү;</p> <p>- коммуникатив</p>	<p>укучының жаваплылык хисен активлаштыру; укуга һәм хезмәткә уңай мөнәсәбәт булдыру;</p> <p>баланың ұзанын үстерү, милләтне, ватанны яратырга өйрәтү, горурлык һәмгражданлык хисләре тәрбияләү; әхлак жәмгыятьтә яшәү кагыйдәләрән төшендерү;</p> <p>төрле чыганақлардан (сүзлекләр, энциклопедияләр, интернет-ресурслар һ.б.) танып-белү һәм коммуникатив ихтияжларны канәгатьләндерерлек мәгълүматлар табарга күнектерү.</p>

			<p>күнекмэләрнең кеше тормышындагы ролен билгеләү;</p> <ul style="list-style-type: none"> - үз фикерләрен телдән һәм язмача житкерә белү; - башкаларны тыңлый, киңәш бирә белү; - сыйныфташлары каршында төрле темаларга, башкарылган проектлар буенча чыгыш ясау; - иптәшенең гамәлләрен бәяләү, күршең белән хезмәттәшлек итү. 	
--	--	--	--	--

Уку предметы эчтәлегә

Бүлекнең исеме	Кыскача эчтәлек	Сәг. саны
Сәнгать төре буларак әдәбият	Сәнгать төрләре һәм әдәбият. Әдәбиятның башка сәнгать төрләре арасында урыны. Сүз сәнгатендә тормыш моделен төзү үзенчәлекләре. Тормышны һәм кешенең бай рухи дөньясын танып белүгә хезмәт итүе. Әдәбиятның әхлакый һәм эстетик яктан кешегә йогынтысы. Сүз сәнгате. Эстетик идеал	1
Әдәбиятның барлыкка килүе һәм үсеше.	Гомумтөрки мәдәният һәм әдәбият. Ислам мәдәнияте. Мәдәни һәм әдәби күренеш буларак суфичылык. Болгар, Алтын Урда, Казан ханлыгы, Торгынылык чоры мәдәнияте, әдәбияты (16 гасырның 2 нче яртысыннан 19 нчы гасырның 2 нче яртысына кадәр) турында мәгълүмат бирү. Әлеге чорлар әдәбиятында төп тема-мотивлар, романтик сурәтлелек, аның билгеләре. Әсәрләренң Коръән тәгълиматы белән сугарылуы. Дөньяви мотивларның урыны. Әдәбият тарихы. Әдәбиятның чорларга бүленеше, үсеш баскычлары. Урта гасырлар романтизмы. Дини әдәбият, дөньяви әдәбият. Әдәби жанрлар	3
XIX гасыр татар әдәбияты	Татарларда мәгърифәтчелек хәрәкәте. Аңлы-белемле, мәгърифәтле шәхес концепциясе, аның бирелеш үзенчәлекләре. Сүз сәнгатендә яңа төр һәм жанрларның аерымлануы. Бу чор әдәбиятында төп тема һәм мотивлар буларак аң-белем, мәгърифәт, әхлак, тәрбия. Әсәрләрдә төп конфликт буларак искелек һәм яңалык көрәше. З.Бигиев нең «Өлүф, яки Гүзәл кыз Хәдичә» романы (өзекләр). Детективлыкка нигезләнган сюжеты. Матди һәм рухи байлыкка бәйлә туган конфликт. Аерым геройлар фажигасенең сәбәпләре. Әдәбиятта традицияләр һәм яңачалык.	3

<p>XX гасыр башы әдәбияты</p>	<p>Сүз сәнгатенен шәрык һәм рус-Европа әдәби-фәлсәфи, мәдәниказанышларын үзләштерүе. Милләт проблемасының үзәккә куелуы, язучыларның әхлакый, фәлсәфи һәм әдәби-эстетик эзләнүләре, тәҗрибәләре. Яңа тип геройлар майданга чыгу. Ф.Әмирханның “Хәят” повесте Хатын-кыз азатлыгы, шәхес иреге, мәхәббәт мәсьәләләренен үзәккә куелуы. Дин кануннарына нигезләнган милли тормышның русча яшәү үрнәге белән каршылыкка керүе. Хәят образы, аның рухи кичерешләрен ачуда әдипнең осталыгы, алым-чаралар муллыгы. Портрет һәм пейзажның әдәби-эстетик функциясе.</p>	<p>3</p>
<p>Г.Камалның «Банкрот» комедиясе</p>	<p>Ялган банкротлыкка чыгу вакыйгасының реаль жирлегә. Комедиячел конфликт. Сираҗетдин образы. Әсәрдә көлү алымнары. Шул чор татар жәмгыятендәге кимчелекле якларның усал тәнкыйтләнүе. Әсәрдә күтәрелгән мәсьәләләренн заманчалыгы. Г.Камал әсәренен Н.А.Островскийның “Үз кешеләр – килешербез” комедиясе белән охшашлыгы.Драматургия жанрлары. Комедия. Автор идеалы. Язучы стиле.</p>	<p>3</p>
<p>1917 – 1940 еллар әдәбияты</p>	<p>Әлеге дәвердә татар әдәбиятының берничә этап аша үтүе. Чорга кыскача күзәтү. Иҗтимагый-тарихи, социаль-мәдәни шартлар. Әдәбиятта сыйфат үзгәреше, ана идеология тәэсире. Әдәбиятта тарихи-иҗтимагый вакыйгаларның сурәтләнеше. М.Галәүнең «Мөһажирләр» романында 19 йөз ахыры татар тормышы сурәтләнү. Ил-халык тормышының бер гаилә эчендәге каршылыктар рәвешендә сурәтләнүе.</p>	<p>1</p>
<p>Бөек Ватан сугышы еллары әдәбияты.</p>	<p>Бөек Ватан сугышы елларында татар әдәбияты. Г.Кутуйның «Сагыну» нәсере Лирик герой кичерешләренен чагылу үзенчәлегә.Сурәт чараларының әдәби функциясе.Символ, деталь. Әдәби алымнар: кабатлау, янәшәлек, каршы кую, үткәнгә әйләнеп кайту (ретроспекция). Муса Җәлилнең «Моабит дәфтәрләре»«Жырларым», «Кошчык», «Тик булса иде ирек», «Ышанма», «Катыйльгә», «Бер үтет» шигырьләре. Ә.Еникинең хикәяләре“Кем жырлады?”хикәясендә сугыш фаҗигәсе чагылышы.</p>	<p>2</p>
<p>Сугыштан соңгы һәм 1960-80 нче еллар әдәбияты.</p>	<p>XX гасырның икенче яртысында татар әдәбиятының милли нигезләргә кайтуы. Х.Туфан шигърияте «Кайсыгызның кулы жылы», «Киек казлар» шигырьләре. Иҗатының чорларга бүленеше. Тоткынлык чоры иҗатына караган шигырьләрендә кешегә хас хис-кичерешләренн төрлеләгә. И.Юзеев шигърияте “Сагышлы мирас”, “Гасыр кичкән чакта”, “Без”, “Калдыр, аккош, каурыңны” шигырьләре. Шагыйрьнең романтик шигърият вәкиле булып танылуы. Әдипнең туган жир, тел, ата-ана, әхлакый кыйммәтләр сакланышы, Жир, Галәм язмышы кебек мәсьәләләргә актив мөрәҗәгать итүе. “Өчәү чыктык ерак юлга” поэмасында чор-заманмәсьәләләренн өч герой язмышы аша сурәтләнеше. А.Гыйләжевның «Жомга көн, кич белән» повесте Әдипнең кырыс реализмга нигезләнәп язучы. Әсәрдә әхлак тәрбиясе, ата-ана каршындагы бурыч, намус жаваплылыгы кебек төшенчәләренн гыйбрәтле вакыйга-күренешләрдә чагылышы. Н. Фәттахның «Ител суы ака торур» романы (өзекләр). Әсәрдә борынгы бабаларыбыз – болгарлар тормышының, гореф-гадәтләренн мавыктыргыч, гыйбрәтле вакыйгаларда сурәтләнеше. Романда тарихи дәрәҗә һәм автор уйланмасы. Төп образлары, аларның эш-гамәлендә ачылган характер сыйфатлары. Ител образы. Персонаж, характер, тип. “Эзоп теле”. Т.Миңнуллинның «Кульяулык» музыкаль драмасы Әсәренн сюжет-</p>	<p>11</p>

	композициясе, конфликт үзенчәлеге. Татар милләтенә хас булган горейф-гадәтләрләрнең онытыла баруына борчылу идеясе. “Бәхет” төшенчәсен аңлау-аңлату. Кульяулык образына, жырга салынган мәгънә. Автор позициясе.Музыкаль драма. Автор образы, автор позициясе	
Хәзерге әдәбият.	XX-XXI гасырлар чигендә татар әдәбиятында сыйфат үзгәрешләре, эзләнүләрнең “яңа дулкын” булып күтәрелүе. Совет һәм постсовет заманына тәнкыйди бәя биргән, шәхес һәм жәмгыять каршылыгын чагылдырган, ил тарихындагы олы этапларның, аерым шәхесләрнең сурәтен тудырган әсәрләр язылу. Татар, рус һәм чит ил әдәбиятлары арасында күптөрле бәйләнешләр. Мәңгелек темалар һәм образлар З.Хәкимнең “Телсез күкә” драмасы ретроспектив алым ярдәмендә халык тормышының киң понарамасын чагылдыру. Милләт язмышының вакыйгаларны иңләп үтүе. Ата-баба телен белү, жыр-моңын өйрәнүнең чикләрен белми торган изге төшенчә буларак ачылуы. Шәхес һәм система каршылыгына нигезләнгән конфликт, аның чишелеше. Зариф һәм Зыятдин образлары. Татар жыр-моңының символик образ буларак туган жир матурлыгын, халыкның фажигале язмышын, теләк-өметен чагылдыруы. Драма жанры һәм жанр формалары Ф.Садриевның «Таң жиле» романы (өзекләр). Кырыс чынбарлыкның романтик алымнар аша сурәтләнүе. Көнкүреш вакыйгасының илкүләм әһәмиятле ижтимагый, социаль-мәдәни, эхлакый мәсьәләләргә барып тоташуы. Романда совет жәмгыятиенә кискен тәнкыйтьләнүе. Кеше һәм жәмгыять каршылыгы. Нуриасма образы: милли йөзе, характер сыйфатлары, яшәеш идеалы. Намусларына хыянәт иткән типлар. Чәчмә сөйләм үзенчәлекләре Зөлфәт шигърияте «Тамыр көлләре», «Тойгыларда алтын яфрак шавы» шигърьләре. Шагыйрьнең классик традицияләренә йөз тотуы. Шигърьләренә халык язмышына бәйләпублицистик яңгырашы. Заман сорауларын Кеше шәхесе, аның хис-кичерешләре аша чагылдыручы фәлсәфи-лирик шагыйрь булып танылуы. Ижатында чичәнлек рухы.Шигърь системалары турында мәгълүмат.	6

Тәрбия эш программасын исәпкә алып тематик планлаштыру

Бүлекнең исеме	“Мәктәп дәресе” модуле	Сәг.
Сәнгать төре буларак әдәбият	- укытучы һәм укучылар арасында ышанычлы мөнәсәбәтләр урнаштыру, укучылар тарафыннан укытучының таләпләрен һәм гозерләрен уңай кабул итүгә ярдәм итүче, аларның игътибарын дәрестә тикшерелә торган мәгълүматка жәлеп итү, аларны активлаштыру танып-белү эшчәнлеге;	1
Әдәбиятның барлыкка килүе һәм үсеше.	- укучыларны дәрестә кабул ителгән нормаларны үтәргә өндәү, үз-үзеңне тоту кагыйдәләре, өлкән (укытучылар) һәм яшьтәшләре белән аралашу кагыйдәләре (укучылар), уку дисциплинасы һәм үз-үзеңне оештыру принциплары;	3
XIX гасыр татар әдәбияты	- укучыларның игътибарын өйрәнелә торган фәннең кыйммәтле аспектына жәлеп итү; - дәресләрне	3

XX гасыр башы әдәбияты	социаль әһәмиятле эшен оештыру, мәғълүмат – фикер алышуның инициативасы, укучыларның үз фикерләрен әйтүе аның уңаеннан фикерләр, аңа карата үз мөнәсәбәтләре;	3
Г.Камалның «Банкрот» комедиясе	- укуыту-тәрбия мөмкинлекләрен кулланып, предметны аша балаларга жаваплылык, гражданлык хисләре тәрбияләү,	3
1917 – 1940 еллар әдәбияты	- үз-үзеңне тоту, кешелеклелек һәм мәрхәмәтлелек күренешләре тәрбияләү өчен, тиешле текстлар уку, бурычларны хәл итү өчен, проблемалы ситуацияләрне чишү, класста фикер алышу; - дәрестә укучыларның интерактив эш рәвешләрен куллану: - интеллектуаль, эшлекле, ситуацион уеннар, кызыксындыру чаралары укучыларны мотивацияләү; дискуссияләр, конструктив диалог алып бару; төркем эше яки эш тәҗрибәсе алу;	1
Бөек Ватан сугышы еллары әдәбияты.	-укучыларны командада эшләргә һәм башкалар белән хезмәттәшлек итәргә өйрәтү; - дәрестә уен процедураларын кертү, балаларны белем алуға кызыксындыру, уңай милләтара мөнәсәбәтләрне җайга салу, сыйныфта мөнәсәбәтләр яхшы атмосфера булдыру;	2
Сугыштан соңгы һәм 1960-80 нче еллар әдәбияты.	- өлгермәүче сыйныфташларына шефлык, остазлык оештыру, социаль әһәмиятле тәҗрибә хезмәттәшлек һәм үзара ярдәм итүләренә ирешү; - укучыларның тикшеренү эшчәнлеген башлап жибәрү һәм аларга ярдәм итү;	11
Хәзерге әдәбият	- алар тарафыннан индивидуаль һәм төркемләп тикшеренү проектларын гамәлгә ашыру кысаларында, бу укучыларга мөстәкыйль хәл итү күнекмәләрен алу мөмкинлеген бирү - теоретик проблемалар, күнекмәләр генерацияләү һәм рәсмиләштерү, үз идеяләренә, чит идеяләргә карата ихтирамлы мөнәсәбәт күнекмәләре булдыру, - эшләрен аудитория алдында, халык алдында чыгыш ясау күнекмәләрен устерү, үз карашыңны дәлилли һәм якый белергә өйрәтү	6
Барысы		34

Укыту предметының тематик планы

№	Дәрсенң темасы, эчтәлеге	Укучылар белән эш төрләре	Уткәрү вакыты	
			план	факт
1	Әдәбият тарихы. Әдәбиятның чорларга бүленеше. Сүз сәнгате. Эстетик идеал. Гомумтөрки мәдәният һәм әдәбият. Ислам мәдәнияте. Ә.т. Мәдәни һәм әдәби күренеш буларак суфичылык.	Кереш әңгәмә Лекция, әңгәмә, аңлатмалар бирү, сорау кую, нәтижә чыгару, лекция материалын тезислар рәвешендә язу.	2.09	
2	Гомумтөрки әдәбият. Күлтәгин истәлегенә куелган таштагы Кече язмадан үрнәкләр		4.09	
3	М.Кашгарый “Диване лөгатет-төрк”	Укытучы сүзе, әңгәмә, аңлатмалар бирү, чагыштыру, өзекләр уку, материалны төп фикерләр рәвешендә язу	11.09	
4	Йосыф Баласагунлы һәм аның "Котадгу белек" әсәре	Укыган әсәр эчтәлеген белү; проблемалы сорауларга мөстәкыйль рәвештә җавап таба белү	18.09	
5	Болгар-Хәзәр чоры әдәбияты. Алтын Урда чоры әдәбияты. Котб "Хәсрәү ва Ширин" әсәре	Укыган әсәр эчтәлеген белү; проблемалы сорауларга мөстәкыйль рәвештә җавап таба белү	25.09	
6	Казан ханлыгы, Торгынлык чоры мәдәнияте, әдәбияты	Бәйләнешле сөйләм телен үстерү. Фикерләү сәләтен үстерү.	2.10	
7	Торгынлык чоры мәдәнияте, әдәбияты турында мәгълүмат бирү.	Укытучы сүзе, әңгәмә, аңлатмалар бирү, чагыштыру, өзекләр уку, материалны төп фикерләр рәвешендә язу.	9.10	
8	«Өлүф, яки Гүзәл кыз Хәдичә» романы. Детективлыкка нигезләнган сюжет.	Укыган әсәр эчтәлеген белү; проблемалы сорауларга мөстәкыйль рәвештә җавап таба белү.	16.10	
9	«Өлүф, яки Гүзәл кыз Хәдичә» романы. Матди һәм рухи байлыкка бәйле туган конфликт.		23.10	
10	Ф.Әмирханның «Хәят» повесте. Хатын-кыз азатлыгы, шәхес иреге, мөхәббәт мәсьәләләре.	Лекция, әңгәмә, аңлатмалар бирү, сорау кую, нәтижә чыгару, лекция материалын тезислар рәвешендә язу.	13.11	

11	Ф.Әмирханның «Хәят» повесте. Хәят образы, аның рухи кичерешләрен ачуда әдипнең осталыгы, алым-чаралар муллыгы. Пейзаж, портрет. Психологизм.	Бәйләнешле сөйләм телен үстерү. Фикерләү сәләтен үстерү.	20.11	
12	Г.Камалның «Банкрот» комедиясе. Ялган банкротлыкка чыгу вакыйгасының реаль жирлеге. Комедиячел конфликт.	Укыган әсәр эчтәлеген белү; проблемалы сорауларга мөстәкыйль рәвештә җавап таба белү.	27.11	
13	Г.Камалның «Банкрот» комедиясе. Сиражетдинообразы. Әсәрдә көлү алымнары. Шул чор татаржәмгыятендәге кимчелекле якларның усал тәнкыйтьләнүе.	Лекция, әңгәмә, аңлатмалар бирү, сорау кую, нәтижә чыгару, лекция материалын тезислар рәвешендә язу.	4.12	
14	Г.Камалның «Банкрот» комедиясе. Әсәрдә күтәрелгән мәсьәләләрнең заманчалыгы. Ә.т. Драматургия жанрлары. Комедия. Автор идеалы. Язучы стили.	Укыган әсәр эчтәлеген белү; проблемалы сорауларга мөстәкыйль рәвештә җавап таба белү.	11.12	
15	М.Галәунәң «Мөһажирләр» романы. «Мөһажирләр» романы (өзекләр). Романда 19 йөз ахыры татар торумышы сурәтләнүе.	Лекция, әңгәмә, аңлатмалар бирү, сорау кую, нәтижә чыгару, лекция материалын тезислар рәвешендә язу.	18.12	
16-17	Бөек Ватан сугышы еллары әдәбияты. Г.Кутуйның «Сагыну» нәсере. Ә.т. Символ, деталь. Әдәби алымнар Муса Җәлилнең «Моабит дәфтәрләре»нән: «Жырларым», «Кошчык», «Тик булса иде ирек», «Ышанма», «Катыйльгә», «Бер үгет» шигырьләре.	Укыган әсәр эчтәлеген белү; проблемалы сорауларга мөстәкыйль рәвештә җавап таба белү.	25.12	
18	Ә.Еникинең “Бала”, “Кем җырла” ды?” хикәяләрендә кешеләрнең күнел халәтен, сабырлык-түземлеген, өмет хисен әдәби детальләр, сурәт чаралары аша укучыга җиткерү.	Лекция, әңгәмә, аңлатмалар бирү, сорау кую, нәтижә чыгару, лекция материалын тезислар рәвешендә язу. Лекция, әңгәмә, аңлатмалар бирү, сорау кую, нәтижә чыгару, лекция материалын тезислар рәвешендә язу.	15.01	
19	Сугыштан соңгы һәм 1960-80 нче еллар әдәбияты. Х.Туфан иҗатының чорларга бүленеше. Тоткынлык чоры иҗатына караган шигырьләрендә кешегә хас хис-кичерешләрен төрлелеге. Сурәт чаралары муллыгы.	Сәнгатьле уку күнекмәләрен камилләштерү. Шигъри текстларны яттан сөйләү; проблемалы сорауларга мөстәкыйль рәвештә җавап таба белү, әсәрдә кулланылган сурәтләнү алымнарын аера белү; фикерләргә раслар өчен әсәрдән дәлиләр таба алу	22.01	

20	И.Юзеевның романтик шигърийят вәкиле булыптанылуы. Лирик героеның төрле төсмерләрдә чагылыш табуы. И.Юзеевның “Сагышлы мирас”, “Гасыр кичкән чакта”, “Без”, “Калдыр, аккош, каурыңны” шигырьләре.	Шигъри текстларны яттан сөйләү; проблемалы сорауларга мөстәкыйль рәвештә җавап таба белү, әсәрдә кулланылган сурәтләү алымнарын аера белү; фикерләргә раслар өчен әсәрдән дәлиләр таба алу	29.01	
21	А.Гыйләҗевның «Жомга көн кич белән» повесте. Эдипнең кырыс реализмга нигезләнеп язуы.	Укыган әсәр эчтәлеген белү; проблемалы сорауларга мөстәкыйль рәвештә җавап таба белү.	05.02	
22	А.Гыйләҗевның «Жомга көн кич белән» повесте. Әсәрдә әхлак тәрбиясе, ата-ана каршындагы бурыч, намус җаваплылыгы кебек төшенчәләргә гыйбрәтле вакыйга-күренешләрдә чагылышы.	Әңгәмә, аңлатмалар бирү, сорау кую, нәтиҗә чыгару, лекция материалын тезислар рәвешендә язу.	12.02	
23	Б.С.Ү. А.Гыйләҗевның “Жомга көн кич белән...” әсәрендә мэхәббәт һәм язмыш темасы.	Укыган әсәр эчтәлеген белү; проблемалы сорауларга мөстәкыйль рәвештә җавап таба белү.	19.02	
24-25	Н. Фәттахның «Ител суы ака торур» романы(өзеңләре). Әсәрдә борынгы бабаларыбыз – болгарларвакыйга-күренешләрдә чагылышы тормышының, гореф-гадәтләргә мавыктыргыч, гыйбрәтле вакыйгаларда сурәтләнеше.	Хронологик таблица төзү күнекмәләрен ныгыту. Язучының тормыш юлы, иҗаты турында сөйләү; укыган әсәр эчтәлеген белү; проблемалы сорауларга мөстәкыйль рәвештә җавап таба белү; хикәя жанры үзенчәлекләрен әсәрдә кулланылган сурәтләү алымнарын, кеше образлары: төп герой, ярдәмче герой катнашучы геройлар, жыелма образлар күрә, аера белү	26.02 04.03	
26	Н. Фәттахның «Ител суы ака торур» романындатарихи дәрәҗә һәм автор уйланмасы.	Автобиографик әсәрләргә искә төшерү. Викторина.	11.03	
27-28	Т.Миңнуллинның «Кульяулык» музыкаль драмасы. Әсәргә сюжет-композициясе, конфликт үзенчәлеге Ә.т. Музыкаль драма. Автор образы, автор позициясе.	Бәйләнеше сөйләм телен үстерү. Фикерләү сәләтен үстерү.	18.03 1.04	
29-30	З.Хәкимнең “Телсез күкә” драмасы.	Бәйләнеше сөйләм телен үстерү	8.04 15.04	
31-32	Ф.Садриевның «Таң җиле» романы. Өзеңләре белән Танышу. Ә.т. Чәчмә сөйләм үзенчәлекләре.	Язучының тормыш юлы, иҗаты турында сөйләү; проблемалы сорауларга мөстәкыйль рәвештә җавап таба белү; хикәя жанры үзенчәлекләрен әсәрдә кулланылган сурәтләү алымнарын, кеше образлары: төп герой, ярдәмче герой, катнашучы геройлар, жыелма образлар күрә, аера белү	22.04 29.04	

33	Зөлфәтнең «Тамыр көлләре», «Тойгыларда алтын яфрак шавы» шигырьләре.	Бәйләнешле сөйләм телен үстерү. Ижади фикерләү сәләтен үстерү	6.05	
34	Йомгаклау.	Әңгәмә	13.05	

Укытуны матди-техник яктан һәм мәгълумати яктан тәэмин итү. Әдәбият исемлеге.

Төп әдәбият:

1. Татар телендә урта (тулы) гомуми белем бирү мәктәпләре өчен татар теле һәм әдәбиятыннан үрнәк программалар: 1-11 сыйныфлар, Татарстан Республикасы Мәгариф һәм фән министрлыгы, 2011, Татарстан китап нәшрияты, 2011 М.З.Зәкиев, Н.В.Максимов, Р.Х. Ягъфәрова
2. Дәрәслек: Әдәбият 9 нчы сыйныф: татар телендә гомуми белем бирү мәктәбе өчен дәрәслек.- Х.Й.Миңнегулов, Ш.Ә.Садретдинов- Казан: тат.кит. нәшр., 2011.
2. Заһидуллина Д.Ф. Мәктәптә татар әдәбиятын укыту методикасы. – Казан: “Мәгариф” нәшрияты, 2000.

Өстәмә әдәбият:

1. Абрәхимова Я.Х. Әдәбият дәрәсләрендә бәйләнешле сөйләм үстерү. 5-9. - Казан: “Мәгариф” нәшрияты, 2007.
2. Хатипов Ф.М. Әдәбият теориясе. – Казан: “Раннур”, 2002.
3. Яхин А.Г. Әдәбият дәрәсләре. Казан: “Мәгариф” нәшрияты, 2003.
4. Юсупов Р.А. Әдәп башы – тел. Казан. КДПУ, 2000.

Мәгълумат чыганакалары:

<http://www.tatedu.ru> ТР Мәгариф һәм фән министрлыгы
<http://www.edu.kzn.ru> ТР Мәгариф һәм фән министрлыгы Белем порталы <http://www.mon.tatar.ru>
<http://www.shoolexpo.ru> <http://.belem.ru>

Электрон ресурслар:

1. CD №5 татар әдәбияты дәрәсләренә фонохрестоматия (5-11 сыйныфлар) Язучыларыбызның чыгышлары һәм алар турында истәлекләр
2. CD №6 татар әдәбияты дәрәсләренә фонохрестоматия (5-11 сыйныфлар) Язучылар, композиторлар һәм рәссамнарыбызның чыгышлары, алар турында истәлекләр
3. CD диск Г.Тукай шигырьләре
4. Шигърият бакчасында. Татар әдәбияты дәрәсләренә фонохрестоматия (5-11 нче сыйныфлар)

Укучылар өчен тәкъдим ителә торган әдәбият исемлеге

1. Әхмәдуллин А. Татар әдәбиятыннан хрестоматия. – Казан: “Тарих”, 2002.
2. Галиуллин Т.Н., Заһидуллина Д.Ф. Әдәбият белеме. Терминнар һәм төшенчәләр сүзлеге. – Казан: “Мәгариф” нәшрияты, 2007.

Укыту процессының матди-техник тәэмин ителеше.

I. Техник чаралар:

1. Проектор
2. Ноутбук

3. Музыкаль үзэк

4. Экран

Эш программасына кушымта.

Сочинение язуга таләпләр

Сочинение язганда, укучы өйрәнелгән зур күләмле әсәрдә сурәтләнгән вакыйгаларга; шуларга бәйләп, язучы яшәгән, әсәрнең нигезенә алынган чорга, ул вакыттагы тарихи һәм ижтимагый шартларга; шул чорга хас әхлакый нормаларга; әсәрдә бирелгән геройларга һ.б. карата мөнәсәбәтен белдереп, үзенең әдәби язма текстын "тудыра".

Ике сәгать дәвамында сыйныфта язылган сочинениенең күләме түбәндәгечә билгеләнә:

7 нче сыйныфта - 2-3 бит.

Сочинение озын итеп язу төп максат түгел, чөнки, билге куелганда, беренче чиратта, язмада теманың тулы һәм эзлекле итеп ачылуына, тел байлыгына, хаталарның булмавына, грамоталылык дәрәжәсенә игътибар бирелә.

Хаталар поляда күрсәтеп барыла. Югары сыйныфларда хата төзәтелми, хаталы урын астына сызып күрсәтелә. Язма эштән соң беренче юлда укытучы ялгышларның санын күрсәтә: башта орфографик (вертикаль сызык рәвешендә "Г"), аннан соң пунктуацион ("V" рәвешендә) һәм стилистик ("С" рәвешендә) хаталар санын яза. Алар ике нокта аша (1:3:2 рәвешендә) яки хәрефләр белән тамгаланып (О-1, П-3, С-2 рәвешендә) күрсәтелә. Моннан тыш

сочинениедә логик (Л рәвешендә күрсәтелә) һәм фактик хаталар (Ф рәвешендә) да билгеләнә ала. Логик хаталарга орфографик һәм грамматик кагыйдәләрне бозу нәтижәсендә мәгънә төгәлсезлегенә китерә торган кимчелекләр керә. Әсәр исемен, вакыйгаларны, чорны (гасыр, ел, ай, көн һ.б.); персонажларның (герой, катнашучы яки аның турында нинди дә булса фикер әйтүче кешенен) исем һәм фамилияләрен, алынган цитаталарның чыганагын бутау; техник төгәлсезлекләр фактик хатага санала.

Сочинение ике билге белән бәяләнә: беренчесе - эшнең эчтәлегенә һәм теленә, икенчесе грамоталылыкка куела.

Сочиниеләрне бәяләү

Сочинение укучыларның тормыш күзәтүләреннән алган тәэсирләрнен язмада грамоталы һәм эзлекле бирә белү, әдәби әсәрнең эчтәлеген үз сүзләре белән образлы телдә бәйләнешле итеп яза алу мөмкинлеген тикшерү максатыннан яздырыла. Шулай ук укучының тел һәм әдәбият дәрәсләрендә алган белемнәрен ныгыту, тирәнәйтүне күздә тотып та үткәрелә.

Әдәби сочиниеләр кайсы да булса әсәр үтеләп беткәч яздырыла. Сочинение темасын укытучы бирә, язылу алымын (хикәяләү, хат, очерк, истәлек, рецензия) укучылар үзләре сайлый.

Әдәби сочиниеләр 5 – 8 нче сыйныфларда – өйрәтү һәм контроль, 9 – 11 нче сыйныфларда контроль сочинение буларак үткәрелә. Аларда әсәрнең төп героена өлешчә яки тулы, образларга чагыштырма характеристика бирелә, әсәрнең эчтәлеген ачу, сәнгатьчә эшләнешен бәяләү кебек эшләр үткәрелә.

Сочиниеләрне бәяләү критерийләре

№	Эшнең эчтәлегенә һәм теле	Грамоталылыгы	Билге
1	Эчтәлек темага туры килә; язмада фактик ялгышлар юк; план буенча (яки плансыз) эзлекле язылган; теле бай, образлы; стиль бердәмлегенә сакланган.	1 орфографик пунктуацион (яки грамматик) хата бар.	“5”ле билгесе куела.
2	Язманың эчтәлегенә темага, нигездә, туры килә, ул дәрәс ачылган; 1 фактик хата жиберелгән, хикәяләү эзлеклелегендә артык әһәмияте булмаган төгәлсезлек сизелә; булаем алганда, теле бай, образлы; стиль бердәмлегенә сакланган.	2 орфографик, 2 пунктуацион һәм 2 грамматик ялгыш бар.	“4”ле билгесе куела.
3	Эчтәлекне бирүдә мөһим читләшүләр бар: ул, нигездә, дәрәс, ләкин фактик төгәлсезлекләр очрый, хикәяләү эзлекле түгел; теленң ярлылыгы сизеләп тора; синонимик сүзләргә аз куллана, бертөрләрәк синтаксик төзелмәләр файдалана, образлы түгел, сүз кулланды ялгышлар жиберә; стиль бердәмлегенә сакланып житмәгән.	3 орфографик, 3 пунктуацион һәм 3 грамматик ялгыш бар.	“3”ле билгесе куела.
4	Тема ачылмаган; фактик төгәлсезлекләр күп; планга туры килми, эзлеклелек бозылган; теле ярлы; сүз кулланды ялгышлары еш очрый; стиль бердәмлегенә юк.	7 орфографик, 7 пунктуацион һәм 3 грамматик ялгышлар бар.	“2”ле билгесе куела.

Контроль – тикшерү материаллары:

І ярты еллык

1. Язу һәм язма әдәбият туу һәм үсү өчен нинди шартлар кирәк?

а) Дәүләтчелек, утрак тормыш, шәһәрләр булу, башка илләр һәм халыклар белән төрле бәйләнешләрдә тору;

ә) Дәүләтчелек, күчмә тормыш, күчеп йөрү өчен жәйләүләр, башка илләр һәм халыклар белән төрле бәйләнешләрдә тору;

б) Аерым – аерым кабилэлэр булып яшәү, башка илләр һәм халыклар белән төрле бәйләнешләрдә тору.

2. Туран (һун) язуы белән язылган нинди истәлекләр сакланган?

а) Каберташлар;

ә) Савыт – саба, алкалар;

б) Язма әдәбият.

3. Рун алфавиты кайсы чорларда гамәлдә йөри?

а) V – X гасырда;

ә) XII йөзләрдә;

б) VII, VIII – XIV йөзләрдә.

4. Рун язма истәлекләренә нәрсәләр керә?

а) Язма әдәбият;

ә) Савыт – саба, алкалар;

б) Эпитафик, ягъни каберташ язмалары;

5. “Диване лөгатет төрек” (“Төрки телләр сүзлегә”) җыентыгының авторы кем?

а) Йосыф Баласагунлы;

ә) Мәхмүт Кашгарый;

б) Әхмәт Йүгнәки;

6. Кол Галинең “Кыйссаи Йосыф” дастаны кайсы чорга карый?

а) Алтын Урда чоры;

ә) Иң борынгы язма әдәби мирас;

б) Болгар чоры;

7. “Кыйссаи Йосыф”ның төп өлеше ничә фасылдан тора?

а) 15;

ә) 8;

б) 18;

8. Йосыфтагы хәлиткеч сыйфатлар?

а) Укымышлылык;

ә) Сабырлык, тугрылык;

б) Шәфкатьлелек;

9. Кол Галинең фикеренчә бәхетле тормышның нигезе –

а) Бердәмлектә, татулыкта, кешелекле мөнәсәбәтләрдә;

ә) Йосыф кебек һәрьяктан камил затларда;

б) Матурлыкта, көчтә, алдан күрүчәнлектә;

10. “Хәсрәү вә Ширин”нең авторы?

а) Хәрәзми;

ә) Котб;

б) Сәйф Сараи;

11. Рәдиф нәрсә ул?

а) Шигырь төзелеше;

ә) Сәйф Сараи әсәренәң исеме;

б) Газәлдә кабатланып килүче аерым сүз яки сүзләр төркеме;

12. Сәйф Сараи кайда туган?

а) Казан шәһәрәндә;

ә) Камышлы шәһәрәндә;

б) Сарай шәһәрәндә;

13. Сәйф Сараиның әсәрләре?

а) “Идегәй”; “Кодатгу белек”;

ә) “Гөлстан бит-төрки”, “Сөһәйл вә Гөлдәрсен”;

б) “Хәсрәү вә Ширин”, “Күңел”;

14. Газәл жанрына хас сыйфатлар?

а) Тартмалы композиция;

ә) Башта 3 юлы үзара рифмалашкан, дүртенче юлы рифмасыз дүртъюллыклар, һәр строфа имди сүзенә төгәлләнә;

б) Икеъюллык строфалардан – бәетләрдән төзелә, рифмалардан соң рәдиф кабатланып килә, уртача күләме 5 - 12 строфадан тора, ахырында автор үзенәң исемең яки кушаматың куллана.

15. “Кыз әйләндә бу батыр яшь тирәли,

Жир әйләнгән төсле кояш тирәли.” Бу өзеңләр кайсы әсәрдән алынган?

а) “Хәсрәү вә Ширин”,

ә) “Сөһәйл вә Гөлдәрсен”;

б) “Идегәй”;

16. “Идегәй”нең жанры?

а) Поэма;

ә) Дастан;

б) Әкият;

17. “И Идел йорт, Идел – йорт

Идел эче имин йорт,

Атам кияү булган йорт,

Иеләп хөрмәт кылган йорт;

Анам килән булган йорт,

Иелеп сәлам биргән йорт; ...” Бу юллар кайсы эсәрдән алынган?

а) “Кодатгу белек”;

ә) “Сөһәйл вә Гөлдерсен”;

б) “Идегәй”;

18. Идегәйнең чын исеме?

а) Идегәй;

ә) Котлыкья;

б) Туктамыш;

в) Кобогыл;

19. Дастанга хас сыйфатлар?

а) Икеюллык строфалардан – бәетләрдән төзелә, рифмалардан соң рәдиф кабатланып килә, уртача күләме 5 - 12 строфадан тора, ахырында автор үзенә исемән яки кушаматын куллана.

ә) Башта 3 юлы үзара рифмалашкан, дүртенче юлы рифмасыз дүртъюллыклар, һәр строфа имди сүзенә төгәлләнә;

б) Лиро-эпик характердагы әдәби эсәр. Анда вакыйга-хәлләр уй-кичерешләр белән үрелеп бара. Кагыйдә буларак әкияти сюжетлар, легенда-риваятьләр эшкәртелә, хыялый һәм чынбарлык күренешләре үзара үрелеп бара.

Ачкыч:

1 - а; 2 - ә; 3 - а; 4 - б; 5 - ә; 6 - а; 7 - б; 8 - ә; 9 - а; 10 - ә; 11 - б; 12 - ә;

13 - ә; 14 - б; 15 - ә; 16 - ә; 17 - б; 18 - в; 19 - б

II ярты еллык

Гадел Кутуй “Тапшырылмаган хатлар”

Беренче хатымны сиңа жибәрмәдем.

Өзек-өзек жөмлөләр белән язылган фикеремне аңлата алмыйм төсле. Әйтергә теләгән төп фикерем әйтелмичә кала кебек.

Хатымны жибәрерменме, юкмы — анысын да белмим. Менә хәзер дә сиңең өчен түгел, үзем өчен язам, үземнең тормышым белән сөйләшкәндәй утырам.

Икенче очрашуыбызда син:

— Галия, мин сиңе генә яратам. Минем матур тормыш төзисем килә. Яшермим, мин бик күп хатын-кызны күрдәм. Ләкин андый тормыштан туйдым. Хәзер бер генә кешене яратасым килә. Ул бер кеше — син, әйдә, бергә тора башлайк, — дидең.

..... язучысы Анатолий Франс яхшы ярату өчен күп яратырга кирәк дигән фикерне әйтә. Сәхнә кешесе булганга күрә син

мәхәббәттә дә репетицияләр ясадың, ахры, чөнки син: «Сиңа хәтле булган гыйшыкларым сине күбрәк, тирәнрәк ярату өчен булырлар, иске танышларым онытылырлар», — дигән идең. Мин ышанмадым. Чөнки ирләр үзләренең ярысып сөйгән ярларын бик тич онытучан булалар. Ирләрнең бозык өлеше биш-алты елдан соң яраткан кешеләренең исемнәрен дә хәтерләреннән чыгаралар. Андый фахиш донжуаннар үзләре белгән хатын-кызларны бармак бөгеп мактана-мактана: «Полячка, маржа, еврейка, татарка, чувашка, украинка», — дип, милләт белән генә саный башлыйлар. Нинди кабахәтлек!

Мин сине, Искәндәр, артык якин күрдем. Шуңа күрә сине бу кабахәтләр арасына кертергә теләмәдем. Аннары үзең дә үзгәрдең, бунтарьлыгың басыла төшкән кебек тоелды. Без еш очраша башладык, һәрбер очрашуыбыз матур төш шикелле үтә иде.

Башта мин бу очрашулар укуыма зарар китерер дип уйладым. Ләкин көчле ярату эшне яратуга да бәйләнгән. Сине күргән саен, мим үземдә яңа көч артканын сизә идем. Синнән кайту белән дәресләремне эзерләргә тотынып, бик кыска вакыт эчендә иң авыр материалны бик тиз үزلәштерә идем.

Илебезгә кара! Кыска вакыт эчендә аның искиткеч уңышларга ирешүе — эшчеләр сыйныфының, хезмәт ияләренең партияне, тормышны, туган илне яратулары, киләчәккә ышанулары нәтижәсендә булган нәрсә түгелме! Әйе, чын ярату кешене генә түгел, илне дә үстерә.

Сүзлек эше:

Ярысып – разъярённо

Кабахәт - мерзавец, поганец, подлец, негодяй

Өзек буенча сораулар:

1. Гадел Кутуйның “Тапшырылмаган хатлар” әсәрендә нинди хатлар турында сүз бара, алар кем тарафыннан языла?
2. Әсәрнең героинясы Галиягә характеристика бирегез.
3. Искәндәргә нинди сыйфатлар хас?
4. Әсәрдә нинди проблемалар күтәрелә?
5. Өзектәге төп фикер кайсы жөмләдә күренә?
6. Галия ни өчен хатларын Искәндәргә жибәрми?
7. Сөз Галия урынында булсагыз нәрсә эшләр идегез?

Өзек буенча биремнәр:

1. №1 дип билгеләнгән урынга күпнокталар урынына кайсы герой исеме куелырга тиеш?
2. Өзектә Галия кайсы ил язучысы сүзләрен мисалга китерә? Күпнокталар урынына әлеге сүзне язып куегыз.

3. Фахиш донжуан сүзен сез ничек аңлайсыз? Аңлатыгыз. Өзектә бу сүзләр кемгә атап әйтелгән?
4. Соңгы кызыл юлда билгеләнгән жөмлөгә туры килердәй мәкаль-әйтемнәр уйлагыз.
5. Өзектә нинди рус алынмалары кулланылган?

Әмирхан Еники “Матурлык”

№1..... безгә сәкегә менеп утырырга кушты. Без, менеп, аякларны бөкләп утырдык. Шуннан соң алдыбызга өчаяк белән йомырка тәбәсе килде. Без әле ашка сузылмыйча хужаларның утырганын көтә идек. Ләкин бабай да урыныннан кузгалмады, абзый кеше дә бүкәнәннән тормады. Шул чагында Бәдретдин, йомшак кына, чаршау эченә дәште:

— Әнкәй, чәй ясарга үзең чык инде.

— Әткәң соң? — диде чаршау эченнән әнисе, акрын гына.

— Әткәйме?.. Юк, син үзең яса инде безгә,— диде Бәдретдин, ничектер бик ихластан үтенгәндәй итеп.

Чаршау эче берәз тынып торды, аннары киндер күлмәк өстеннән шундый ук киндер альяпкыч буган, оек-чабаталы хатын ситсы аулыгының читләрен битенә тартып һәм башын иеп кенә чыкты да самовар артынарак килеп утырды.

Аңа күтәрелеп карагач та минем йөрәк әллә нишләп китте. Дөресрәге, яшермичә әйтим, бер чиркану тойгысы йөрәкне өшетеп жибәргәндәй булды: бичара хатынның бетен битен-күзен кайчандыр кичергән рәхимсез чәчәк зәхмәте тәмам бозып бетергән иде. Өстенә карап, моны сурәтләп торуы авыр, ничектер тел бармый, ләкин шулай да сул күзенә бөтенләй кысылып, ә уң күзенә иләмсез зураеп калуын әйтмичә булдыра алмыйм, чөнки шушы яшь пәрдәсе аша караган кашсыз-керфексез күзендә бичараның бөтен эчке жаны чагылырга гына тора кебек иде. Әйтерсең бу һич йомылмас яшьле-моңсу күз аның шәрәләнеп калган бердәнбер күңел көзгесе!

Аны күреп беренче чиркану һәм кызгану тойгысын кичергәч тә күңелгә иң башлап шундый уй килде: ничек итеп Бәдретдин бу бәхетсез әнисен чакырып алырга һәм безгә күрсәтергә жөрәт итте икән?.. Без бит гадәттә кешене куркытырлык ямьсез яки гарип туганнарыбызны ятлар күзенә күрсәтмәскә тырышабыз. Хәтта әние безне дә, әгәр ул менә шушундый булса, үзебез чакырып алып күрсәтергә кыймас идек, уңайсызланыр идек, оялыр идек. Бәдретдин бу кыен хәлне бөтенләй күрми, аңламый микәнни? Әллә күрсә, аңласа да бик тирән яшерә беләме?

Сүзлек эше:

Сәке – лавка

Өчаяк – треножник

Йомырка тәбәсе – яичница

Чаршау – занавес

Чиркану – испытывать неприятное ощущение, дрожь

Зәхмәт - болезнь

Өзек буенча сораулар:

1. Әлеге өзек кайсы әсәрдән? Аның авторы кем?
2. Әсәрнең төп геройлары кемнәр?
3. Хикәя кем авызыннан сөйләнә?
4. Хикәянең исеме әсәрнең әчтәлеген ачуда нинди урын тота?
5. Бәдретдиннең әнисе ничек киенгән? Тасвирлагыз.
6. Бәдретдиннең әнисен күргәч шәкертләр нинди хисләр кичерә?
7. Ни өчен шәкертләр алдында Бәдретдин әнисен күрсәтүдән читенсенми?

Өзек буенча биремнәр:

1. №1 дип билгеләнгән урында күпнокталар урынына кайсы геройның исеме куелырга тиеш? (языгыз)
2. Өзектә шәкертләрнең нинди ризык ашавы турында әйтелә. Шул урынны табыгыз.
3. Өзектә бер авыру исеме бирелә. Шуну табыгыз.
4. Өзектән риторик сорауларны табыгыз.
5. Өзектә тел-сурәтләү чаралары кулланылганмы?

Муса Жәлил “Кызыл Ромашка”

Әйттеләр: «Син, сеңелкәй,
Ник үзгәрдең? Нишләдең?
Нигә кызыл чукларың?
Нидән алсу төсләрең?»

Әйтте кызыл ромашка:
«Төнлә минем яныма
Ятып батыр сугышчы
Атты дошманнарына.

Ул берүзе сугышты
..... укчыга каршы;
Чигенмәде, тик таңда
Яраланды кулбашы.

Аның батыр ал каны

Тамды минем чукларга.
Минем кызыл күлмөгем
Бик охшады Чулпанга.

Егет кит..., мин кал...
Канын саклап чугымда,
Көн дә аны сагынып
Балкыйм мин таң нурында».

Сүзлек өстендә эш:

Чук – венчик (цветка)

Дошман – враг

Укчы – стрелец

Кулбашы - плечо

Өзек буенча сораулар:

1. Өзектә нәрсә турында сүз бара?
2. Ромашка кызы сугышчыга карата нинди хисләр кичерә?
3. Ромашка образына характеристика бирегез.
4. Әсәр кайсы елларда ижәт ителгән?
5. Ромашка кызына кемнәр сүз ката?
6. Кем ул Чулпан?

Өзек буенча биремнәр:

1. Өзектә нинди хисләр өстенлек итә?
2. Күпнокталар урынына тиешле сүзне куегыз.
3. Өзектән тел-сурәтләү чараларын табыгыз.
4. Соңгы куплетта күпнокталар урынына тиешле кушымчаларны куегыз.
5. Өзектән ялгызлык исем(нәр)не табыгыз.

Һади Такташ “Мокамай”

.....,

Әллә күпкә,

Әллә бик озакка,

Ахры, мөңгә онта алмамын
Тамбов урманнары уртасында
Усак яфраклары шаулавын...
Алар мөңгә минем хыялымда
Шаулуй-шаулуй яфрак ярырлар,
Карт имәннәр, калмый минем арттан,
Кая барсам, озатып барырлар...
Бер жирдә юк андый урманнар,
Бер жирдә юк камыш сабаклары –
Андагыдай шаулуй торганнар...
Әкияттәге ике бала кебек,
Каен башларына үрмәләп,
Ике штансыз малай дөнья белән
Танышып йөргән идек бергәләп...
Беребез сары чәчле, беребез – кара:
Сары чәчлесе – ул мин идем;
Кара чәчле, коңгырт кара күзле,
Кәкре аяклы дустым, жанкисәгем,
Ул, Мокамай бәгърем, син идең...
Ак каенга аслып менгән кебек,
Мин тормышта һаман яктыга,
Югарыга табан юл алдым;
Менгән саен жирнең матурлығын,
Яктылығын күбрәк күралдым...
Ә син менәдмәдең,
Калдың,

.....

Сүзлек буенча эш:

Усак – осина

Имән – дуб

Коңгырт - каштановый

Өзек буенча сораулар:

1. Әлеге әсәрнең авторы кем?
2. Әсәр нинди жанрга карый?

3. Өзек кем тарафыннан сөйлөнө?
4. Шагыйрь ни өчен Тамбов урманнарын искә ала?
5. Лирик герой үзенң дустан тәнкыйтьлиме?
6. Лирик герой дустан карата нинди яратып эндәшү сүзләре куллана?

Өзек буенча биремнәр:

1. Өзектән тел-сурәтләү чараларын табыгыз.
2. Өзекнең беренче һәм соңгы сүзләрен языгыз.
3. Өзекне ничә өлешкә бүлеп карарга мөмкин? Аларга исемнәр бирегез.
4. Өзектән алынма сүзне табыгыз.
5. Мокамайның тышкы кыяфәтен тасвирлагыз.

